

N Y Í R Ő JÓZSEF

JÚLIA SZÉP LEÁNY

RÊVAI

NYÍRÓ JÓZSEF MUNKÁI:

Hullik már a fenyőtoboz. Novellák.

(Második kiadása „Jézusfaragó ember“ címen jelent meg.)

Isten igájában. Regény.

A sibói bölény. Regény.

Kopjafák. Novellák.

Székelyek. Novellák.

Az én népem. Regény.

Uz Bence. Regény.

Havasok könyve. Novellák.

Madéfalvi veszedelem. Regény.

A kötéstábla rajza
Pekáry István munkája

Copyright by Révai. 1939, Budapest.

69926. — Kéval, Budapest.

I. KÉP.

SZÍN: Székely falu a hegyek lábánál nyári esti sejtelmességében. A torony fehér fala, néhány ház bele-süllyedve az éccakába, csak fekete, fehér, kék foltookban dereng háttérként. Egyetlen megvilágított pont a Júliának kis kapuja. Fafaragással, festéssel díszített „galambbúgos kiskapu“.

A faluban valahol tánc van, de csak a zene tompított hangulata ver ide az egész jelenet aláfestéseként. A muzsikának érzékeltetnie kell nemcsak a táncra-készülő falu kedvét, hanem a tornyosuló hegyek, a mélységes éccaka, a sajátos székely világ egész környezetét. Nemcsak az emberi lelket, hanem a természet lelkét is. Szerelem, mélység, szépség, természetfölöttség is legyen benne, mint a hegyen klánétázó legény képzeletében és magafeledkezett teremtő kedvében. A hangulatok és fokozatok minden lehetőségére nyitva van, de kísérje a cselekményt is, a

Júlia és Jóska tiszta, lobogó szerelmét, kik ősi szokás szerint évődnek a kiskapuban. Együgyű, jóformán gyermek még mind a kettő: Júlia, az erdő pásztor szép leánya és Jóska, a szentmártoni bíró fia. Ennek a kapu ölében megbújt szerelemnek alig van szava. Inkább az érzések és a boldogság némasága az, amely arcukon, szemeikben, egész lényükben tükröződik. Olyanok, mint a balladák két összeölekezett „Kápolnavirág“-ja.

JÓSKA, (önkéntelen mégis azt mondja):

Ha megnézlek,
Megigézlek! ...

JÚLIA (boldog kacagással kifordul a legény karjaiból, lekapja a legény disztelen kalapját és édes nyugtalanságában abba köt bele):

Ni, nincs is virágod! ...

Nem is legény nálunk,

Kinek kalapjába
 Harmatos virágból
 Nincsen bokrétája.

JÓSKA *(merően, ragyogva nézi a leányt, mintha meg akarná enni):*

De haragszom a szemedre,
 Mért kacsintgat az enyimbe,
 De még inkább a szívedre,
 Mért gyullasztóit szerelemre ...

(Az úton legények, leányok csoportja közeledik. Éppen csak áthaladnak az ablakok kihulló fénye előtt. A két szerelmes csendesen behúzódik a kapu mélyébe, de mindjárt észreveszik őket. Van, aki mosolyogva megy tovább, de a többi odatréfál nekik.)

EGYIK LEGÉNY:

Netene, te kecskebéka!
 Kutya legyek, ha nem Jóska! *(ismeri fel.)*

MÁSÍK LEGÉNY *(a csókra célozva)*:

Ti tán bajusznövelőt kerestek?

Édös tej kell még csak nektek!

(Legénykacagás, leányvihogás. A két fiatal szemérmesen búvik egymáshoz. Jóskát eszi a méreg, hogy nem tud visszavágni. Mire kigondolna valamit, újabb évődés éri.)

HARMADIK LEGÉNY:

Ügyelj Jóska,

Meg ne tudja

Hajdú Péter uram

Kányaképző lánya! ...

JÚLIA *(ki már hallott a hírről, hogy a bíró fiával el akarják vétetni a gazdag Hajdúleányt)*:

Mit beszél e legén? ...

JÓSKA *(elsápad, hebeg)*:

Jár a szája! Én . . . én ...

EGYIK LEGÉNY (*gúnyolódva közbevág Jóskára mutatva*):

Egy leánnyal megkínáltak,
De nem tudom, mit csináljak,
Elvegyem, vagy retiráljak.

MÁSIK LEGÉNY (*sietve megtoldja a rigmust*):

Ki nem kap a házasságon,
Hiába él a világon.

JÓSKA (*ökölbe szorított kézzel*):

Aszondom, hogy! ...

EGYIK LEGÉNY (*büszkén leinti*):

Tanólgass csak tovább! (*mondja elmenőben.*)

MÁSIK LEGÉNY (*Júliával huncutkodik*):

Ha megúntad Juliska, (*vág szemével Jóska felé.*)

Visszajövök hajnalra.

(Legények, leányok elmennek. A két gyermek pillanatiig utánuk bámul, majd Jóska emelt fővel újra maga felé fordítja Júliát.)

JÓSKA:

Hazudnak a gazok!

Esküszöm az égre, földre,

El nem szakaszthatnak tőled.

JÚLIA *(megbékélten, boldogan):*

Szeretsz?

(Egymás karjaiba borulnak és észre sem veszik, hogy a sötétségből kemény, nehéz ember merül fel, a bíró, a Jóska apja. Nézi őket, de nem szól, csak két szeme mered rájuk vészjósloán.)

JÜLIA *(meglátja, halkán felsikolt):*

Jaj, apád! ...

(ijedten beszalad a kapun.)

JÓSKA *(önkéntelen, halkán):*

Apám! ...

(Pillanatig dacosan farkasszemét néz az apjával, de aztán lehajja fejét és elindul az úton. A legény minden lépésével gyengül a fény, végül elenyészik és belemerül minden az éccakába.)

II. KÉP

(A Jóskaék házalója. A háznak csak a sarka látszik a virágos kis ablakkal. Előtte az „élet“, az udvar, kerítés, iratos galambbúgos kis kapuval. Vele szemben a Júliáék nagy székelly kapuja vet árnyékot.

Az úton szép, vasárnapdélutáni hangulat finom tisztasága pihen. A bíró házában „baj“ van. Az ajtó kicsapódik és a bent lefolyt dráma utolsó jelenete az udvaron éri el a tetőpontját. A legény visszautasította a neki szánt gazdag leányt s az indulatát fékezni alig tudó apa keményen fogja a fiút.)

BÍRÓ *(fenyegetve):*

Hát megkötöd magad? ...

Ez a végső szavad? ...

Aszondom, hogy vigyázz!

ANYJA *(kétségbeesetten igyekszik csendesíteni a férfiakat. Urát is sajnálja, a fiát is félti, önmaga is remeg):*

Lelkem fiam Jóska!

Istenem, Istenem,
Mit kelle megélnem!

JÓSKA *(elszántan, komoran néz szembe az apjával).*

BÍRÓ *(vészjtóslóan):*

Aszondom, hogy vedd el!

JÓSKA *(dacosan, féhéren):*

Nem kell apám, nem kell...

Hajdú Péter uram festett képű lánya ...

BÍRÓ *(igyekszik meggyőzni):*

Pénze, birtoka van,

Jószága sereggel...
Aszondom, hogy vedd el!

JÓSKA *(előnti az indulat):*

Verje meg az Isten sok szép gazdaságát,
Hordja el az árvíz szép szántóföldéit,
Jégeső verje el jó termő szölleit,
A mennykő csapja meg sok szép hintós lovát,
A dög eméssze meg azt a gulya marhát.
Szakadjon fejére kőből rakott háza,
Maga se érje meg a holnapi napot...
Legyen gazdag halott!

BÍRÓ *(fenyegetve):*

Édes fiam, vedd el! ...

ANYJA *(sírva kéri):*

Ebb' az egybe kedvünk
Betöltheted egyszer!

JÓSKA (*fejét rázza*):

Nem szeretem, apám

(*ragyogó elborulással*)

Csak az erdőpásztor

Szőke kisleányát

Szőke Júliáját...

BÍRÓ (*büszke, hajthatatlan haraggal felcsattan*):

Ha a leány nem kell

Szemem elől menj el!

Akaszd a nyakadba

Csíkos tarisznyádat

S vedd magad elébe

Széles e világot! ...

JÓSKA (*csikorgó haraggal apja elé lépik*):

Neköm mondta, apám?!

BÍRÓ (*visszatorpan*):
Neked, hát ebadta
Ördögadta fattya.

S te még kezét emelsz
Az édesapádra?
Megértél egészen
Az akasztófára.
Mindjárt eltakarodj!
Kóbor kutya karma
Ássa meg a sírod!

ANYJA (*feljajdul*):
Istenem, Istenem,
Mit kelle megélnem!

JÓSKA (*csillapodva*):
Elmegyek, ne féljen!

BÍRÓ *(az anyához):*

Vess oda az ebnek
Pár koldusfalatot.

ANYA *(bánatosan bemegy a házba és kidobja
a tarisznyát, fejszét, bujdosó holmit).*

JÓSKA:

Nem kell nekem semmi

Ha már kitagadott. *(Csendesen a kapuig
megy, onnan visszanéz. Halk, szomorú
zene. A fiú édesanyját átkarolja.)*

Ne sírj, édesanyám!

JÓSKA ÉNEKE:

Mikor engem szültél,
Szültél volna követ!
Mikor feresztettél
Gyenge, meleg vízbe'

Feresztettél volna
Forró, buzgó vízbe,
S mikor takargattál
Gyenge gyócsruhába,
Takargattál volna
Forró parázsába! ...

(Elbúcsúzik az anyjától, azalatt még szomorúbbra fordul a nóta. A legény a küszöbön egy kicsit hallgatja, utána dalolja, lassan elindulva.)

Amott kerekedik
Egy fekete felhő,
Abban tollászkodik
Egy fekete holló.

(Dalolva átmegy a leány kapujába.)

Állj meg holló, állj meg,
Hadd üzenjek tőled
Apámnak, anyámnak
Jegybéli mátkámnak ...

*(A harmadik verset már Júlia ablaka előtt dalolja.
Azzal csalja ki a leányt.)*

Istenem, Istenem!
De megvertél engem,
Szerencsétlen társsal,
Holtig való gyásszal...

(A lenyugvó fénytől aranyos az utca, az ének szavára szembe repül vele az ő Júliája. Lenvirág a szeme, piros az orcája, karcsú a dereka, szegény leány karja átalvetve rajta.)

JÚLIA *(Örömmel)*:

Hová édes rózsám?

JÓSKA:

Ne is kérd, Júlia!
Örök bujdosásra ...
Még magam sem tudom
Merre legyen utam.

Aj —, de jó az Isten
Megsegít még engem!

JÚLIA:

Látlak-e valaha
Szívemnek szerelme?
Fordul-e valaha
Néked utad erre?

JÓSKA (*bánatosan*):

Azt súgja valami,
Hogy sohasem léssen,
Mert engem nemsoká
A halál elviszen ...

JÚLIA (*szorongva*):

Oh, be megálmodtam!

Pénteken jó-reggel
Olyan álmod láttam,

Vasárnap jó-reggel
Fejemen történik.

Felmenők kertembe,
Lenézék kertemből,
Szebbik rózsafámnak
Lehajlik az ága,
Napkelettől fogva
Napnyugatig hajlott...
Akkor az én szívem
Gyászba felöltözött,
Gyászba felöltözött.

Oh, be megálmodtam! ...
Tudtam, hogy az álom
Nem telhetik jóra ...

JÓSKA (*elkeseredve a fejét lehajtja.*)

JÚLIA (*kérleli*):

Ne menj el, ne menj el,
Ne hagyj itt engemet,
Ne vidd el magaddal
Minden jókedvedet!

JÓSKA (*keserűen*):

Országútját járom,
Nincs már maradásom.

JÚLIA (*reménykedve*):

De mégis, mikor lesz visszafordulásod?
Mikor végezed el hosszú utazásod?

JÓSKA (*újra visszasüllyed nehéz bánatába*):

Mikor egy szem búzán száz kalongya
lészen...

Mikor egy szem szőlőn száz vödör bor
lészen ...

Azt te tudod rózsám, hogy sohase léssen! ...
(*Sóhajt.*)

Mennem kell bujdosni az idegen földre,
Nem jövök, nem jövök soha többet erre!
Megitatták velem a keserő pohárt,
Elém terítettek fekete gyászruhát! ...
Szabad a madárnak ágról-ágra szállni,
Csak nekem nem szabad már tégedet látni!

Rózsám, Isten veled!
Engem el ne felejts!

(*Egymásra borulnak, aztán a legény kiszakítja magát
és kitántorog a sünről.*)

JULIA *(tehetetlenül utána nyújtja a kezét):*

Elment, mégis elment! ...

(Hívja, hívogatja vissza.)

Én uram, Istenem

Fordítsd ide vissza! ...

Jaj, tán nem is hallja,

Nem fordítja vissza. *(Mint egy fényes árnyék, elindul utána.)*

Áldott nap az égen

Borulj az útjába! ...

Jaj, a nap se hallja,

Szegény bujdosónak

Az utat mutatja ... *(Tehtetlenül megáll.)*

Szép fényes csillagok

Már ne ragyogjatok,

Elszomorodjatok...

(A kapujukhoz tántorog.)

Nyisd ki anyám, nyisd ki
Leveles kapudat,
Vesd meg nekem, vesd meg
A fekvő ágyamat'
Keresd is ki nekem
A haló ruhámat...

Csillag voltam, lefutottam.
Rózsa voltam, elhullottam.

A leányok hófehérbe,
A legények feketébe.
Ügy visznek a menyegzőre,
Ki a hideg temetőbe.
Ott van az én ágyam vetve,

Ott leszek én eltemetve. *(A nóta elcsendesül. Nehéz, sötét éjjel borul a világra.)*

III. KÉP

SZÍN: *Határőr katonák táboroznak a Hargita alatt. Nagy erdő között tábortüzek, sátrak, a setében a paripák zöld szeme villog. Egy tekergő lantos jóízű tréfákkal, történetekkel mulattatja a vitézeket, akik egészségesen kacagnak, tekeregnek, nyúlnak el a jókedvtől, mikor a függöny felmegy.*

LANTOS *(még irtózatosabb hazugságot indít):*

Az még semmi!

Ide füleljetek!

Nem vót több fertáj háromnál, mikor az
asszon megdőf az ágyban s aszondja,
hogy: — Kied ejisze keljen fel s azt a
szikra földet odakünn Tanórokban szántsa
fel, mert az magától nem fakad fel.

Igazad van asszon! — mondom. — De te es kerekítsd a pendelyt a nyakad köri s tarisnyájl fel, mert nem ide megyek!

És azzal ki a havas alá szántani. Ott van nekem egy kétvékás osztózó pityókaföldem ...

I. KATONA: Tiszta pokolszaga van, úgy hazudik ! Ekét se láttál életedben, te tekergő! ...

TÖBBI KATONA: Ne zavard! Hagyd békén!
(*a lantoshoz biztatva*): Hogy volt tovább?...

LANTOS (*mosolyogva*):

Hát szántottam délig... Volt is dél, mert a nap es erősen fenn vót s a hasam es javában korgott...

Falatozom a tarisznyából s a lovakot es elcsapom, hogy egy szikrát harapjanak ...

Akkor már nem volt több szántanivaló egy pászmánál.

— Eh, — gondolom, ezt a pántlikát fertáj óra alatt úgy es kiviszem, én biza széjjel nézek kicsit az erdőben,

Úgy *is* lesz.

Megyek az ösvényén. Hát, ahogy az ösvény srégen sirül, egyszer csak valami megmozdul.

Megállók ... Az es megáll.

Esment megyek, esment megmozdul.

Úristen, e mi lehet! ... Egye fene, akarmi és tovább; de alig lépek vagy hármat, egy nagyáldottnagy medve két lábra fels nekem ... Meg akar fogni... Én es meg az első lábát istenesen! ... Osztán kemény ember vagyok, úgy, hogy a medve

nem tudott mozdulni. Erre meg akar ha-

rapni ...

— No komám! — mondom szömibe. —
Ezt te es eltaláltad, mert fogam van ne-
kem es olyan, hogy még az éveget es
esszerágom ... én-e? Én essze, amennyi
eszem van! ... Azzal békapom a medve
ajakát... A medve bögött... Én es
igen! ... Küjebb valami favágó emberek
vannak s úgy faragták le a medvét a szá-
jamról, hogy essze ne rágjam ...

*(Mire a kacagás elcsendesedik, kivágja a csattanóját
a lantos.)*

... S mégis — hallgassák meg, hogy mi-
lyen rossz az ember! *(kérdő lég mered-
nek rá a katonák.)* ... Ezek a disznyó
favágó emberek bójönnek a faluba s

aszondják, hogy: — „Ne higgyék kietek,
mert az nem medve volt!“ . .

Hát mi?

— Hát csángó leány! ...

(A kacagás kirobban: — Ej jó volt!... Ez már igen! ... Hijnye, akasszanak fel a neved napján! — dicsérik a lantost.

Ezalatt halk zene zendül fel, távolról közeledő ének-szót kísérve, mely folyton erősödik. Azt az ősi virág-éneket fújja, hogy:)

Hej búra termett idő,

Ködnevelő szellő,

Ködnevelő szellő ...

Hej — megemésztett engem

Ez az egy esztendő,

Ez az egy esztendő ...

(A katonák arra figyelnek. Ittött-kopattan belép a tábornút fényébe a bujdosó legény fene szomorúan. A lantos mindjárt megréfálja.)

LANTOS *(a bujdosó legényhez):*

Vigyázz, ecsém! Hallod?

Túlhosszú az orrod!

(fövegét kacagva orra elé tartja.)

Síj egy kicsit a sapkámba

Vigyem haza a kásámba!

(jókedvűen a kezét nyújtja.)

Jót kívánok ecsém!

Isten orozzon meg:

Tűztől, víztől,

Dühös cinegétől,

Kártól, marhától,

Jószerecsétől,

Két szemed világától

S a mennyek országától!

JÓSKA *(a bujdosó legény. Büszkén, bizalmatlanul):*

Maga ki cigánya?

LANTOS (*kacagva*):

Bokor alja,
Hol születtem
A palota.
Szeretöm a nóta.
Járulj hát
Kézcsókra!

JÓSKA (*megenyhülve*):

Akkor szervusz koma!

LANTOS:

Hát te hova?

JÓSKA (*elbúsulva*):

Azt az Isten tudja! ...
Megyek bujdosóba ...

LANTOS (*bizalmasan*):

Lány van a dologban?

JÓSKA (*reá hagyja*):

Hát... hát... eltalálta!

LANTOS (*hunyorítva*):

Miféle fehérnép?

Hamis, kacér és szép?

Vagy áldott és árva,

Szegény ember lánya?

JÓSKA (*suttogva magában*):

ő az én életem

Egyetlen virága ...

LANTOS (*biztatva*):

, Akkor nem marad más,

Tarts hát velünk pajtás!

(A katonák is kezet vetnek neki és maguk közé vonják. Jóska fáradtan leül a tűz mellé egy levágott fa-

csonkra. A katonák jókedvének is vége. A bujdosó legény eszükbe juttatta az elhagyott otthont, a szerelmet. Az imént hallott nóta hangulata megfogta őket.)

EGYIK KATONA *(cimborásan)*:

Amit énekeltél
Hogy van az a nóta?

JÓSKA *(kicsit kéreti magát, de a klánétás cigány oda orozkodik és szépen fűjni kezdi, , míg a legényből is önkéntelen kibugygyan)*:

Hej! Ha én azt tudhatnám,
Melyik úton mégy el
Melyik úton mégy el...
Hej, felszántanám én azt
Aranyos ekével,
Aranyos ekével...

Hej! Be is boronálnám
 Apró gyöngyszemekkel...
 Hej, meg is öntözném én
 Hulló könnyeimmel! ...

(A katonák elgondolkozva ülnek, néznek bele a tűzbe. Észre sem veszik, mikor közbük toppan a strázsamester nagy hangon.)

STRÁZS AMESTER:

Eb az anyátok!
 Mit kornyikáltok? *(körülnéz.)*
 Itt van-e mindenki?
 Nem hiányzik senki? ...

I. KATONA *(jelenti):*

Csak Kerekes Izsák,
 Másképp a szám jól vág!
 Úgy volt, hogy az este
 Itt lesz a seregbe ...

STRÁZSAMESTER (*lemondólag int*):

Ő már elvégezte! ...

KATONÁK (*meglepődve*):

No! Mi történt vele?

STRÁZSAMESTER (*kurtán, legénykedve*):

Az utolsó korty bort

Ő bizon lenyelte ...

Vén kománk, a halál

Ágyát megvetette ...

KATONÁK (*megdöbbenve*):

Csak nem? ...

Ejnye!...

Mi a fene? ...

JÓSKA (*míg a katonák hallgatnak, előlép*):

Strázsamester uram

Itt vagyok helyette! ...

STRÁZSAMESTER *(mintha most venné észre*
az idegen legényt, kicsinylően mustrálja):
 Te?

Hogy te
 Megfelelsz helyette?
 Kerekes Izsákért,
 A híres vitézért,
 Aki egymagában
 Száz legénnyel felért? ...

(nyerítve kacag.)

Nahát!

Ilyen tréfát!
 Halljátok katonák?
 Ó ... Kerekes Izsák! ...

(leikéből kacag.)

JÓSKA *(restellkedve):*

Hogyha csak a halál

A katonamérték,
Az nálam könnyen áll!
STRÁZSAMESTER (*hogyan hozza a katonák
kedvét*):
Ne gondolj a halálra,
Igyunk a torára!
(*harsányan.*)
Hol a markotányos? ...
Bolond, aki álmos!
Bort a legényeknek
Akik harcba mennek! (*a cigányhoz.*)
Ne reszkess, az anyád!
Halljuk azt a nótát! ...
Toborzót!
Toborzót! (*int a katonáknak.*)
Gyepre ecsém, bükkmakk!
Úgyis holnap kiköpöd a lelked! ...

(A klánétán felbugyborékol a nóta, a táncos katona hujjant, a többiek félkörbe állanak, csak a bujdosó legény húzódik vissza a tűzhöz.)

STRÁZSAMESTER *(reá kurjant):*

Ide, közénk pajtás!

Készen az áldomás.

(mialatt a legény felemelkedik, újra a cigányra fordul.)

Fújjad cigány, az ebadta,

Örök világosság süssön a hasadra!

(A táncos katona a középre pattan és vérforraló táncba kezd.)

STRÁZSAMESTER *(lelkesen a táncos katonához):*

Rúgjad azt a földet, hadd ébredjen tőle!

Feledést a gondra, erőt a szívünkbe,

A szeretóm csókja égesse a számat!

Járjad fiam, járjad,

Ott egye a fene az egész világot! ...

Járjad székely, járjad,

Amíg térdig véres lesz a lábad!

(A tancolo katona tüzesen felrikkant, Deres már a feje, de kemény a teste. A vén strázsamester már az öklét rázza.)

Döngessed, döngessed a holnapi
koporsót! ...

Fújjad cigány, fújjad, hasadjon az
arcod! ...

(A katonáknak kibuggyan a kedvük a nótától, a sok táncfigurától, tekintetük előtt forog az erdő, de hirtelen trombita harsan. Ellenség lepte meg a táborozókat, lövések esnek, az erdőt felgyújtották, a zene elhallgat.)

STRÁZSAMESTER *(szikrázó szemekkel)*:

Lóra fiúk, lóra!

Ez osztán a nóta,

Jó halálos nóta! ...

*(Az erdőt felveri a tűzfény, vérpiros a fák levele.
A katonák meglepődve nézik.)*

I. KATONA *(derűsen tréfálva):*

Strázsamester uram
Immár hajnal vagyon?

STRÁZSAMESTER *(felkacag):*

Kinek hajnal vagyon,
Kinek este vagyon!

JÓSKA *(halálsejtelemmel):*

Nekem este vagyon
Strázsamester uram,
Nekem este vagyon!

STRÁZSAMESTER *(keményen megnézi):*

No, ha este vagyon
Adjon Isten neked
Könnyű betegséget! ... *(kínálja kulacsát.)*

Igyál hát
Áldomást! ...

JÓSKA *(elveszi a kulacsot. Orcája kipirul, ereje
kivirágzik, szemeiben tűz fénylik. Szilár-
dan dobban a strázsamester elé):*

Strázsamester uram
Úgy kacagjon rajtam! ...

Ez itt az én földem!
El nem veszik tőlem!
Esküszöm Istenre,
A fennvaló égre,
Erdőre, mezőre,
A kicsi füvekre,
Arra az életre,
Mit odadok érte! ...

Strázsamester uram
 Úgy kacagjon rajtam,
 Amit mondtam, állom!

STRÁZSAMESTER *(lelkesen markát veti a legénynek):*

Most már hiszem, látom!

(Rengeteg mélyéből furcsa neszek kelnek, levelek zizegnek, a golyók fűtyülnek, de a vén katona csak tréfál fölötte.)

STRÁZSAMESTER *(mondja katonának):*

Nézd meg fiam, Gergő,

Mit akar az erdő! ...

(bujdosó legényhez.)

Igyál csak nyugodtan,

Vagyon még rá idő! ...

(A legény emeli a kulacsot, fejét hátra hajtja, hogy igyék, de ezalatt golyó járja át a mellét és megtántorodik.)

I. KATONA *(odaugrik és felfogja):*

Ezt lövés találta! ...

Mellét átaljárta! —

STRÁZSAMESTER *(kissé megrendülve szintén odaszokik):*

Ej, mordizom adta!

Mi löle, katona?

JÓSKA *(mosolyogva):*

Csak a bor megárta! ...

STRÁZSAMESTER:

Akkor húzódj hátra! ...

Ti többiek rajta!

Vérrel virágozzék

Minden bokor alja! ...

(A katonák elrohannak, a csatazaj, mind távolabb hallatszik, végül elenyészik.)

JÓSKA *(lehull a parlagra)*:

Hulló falevéltre
Megírom levelem,
De nincs oly követem,
Kitől elküldhessem ...
Méhemtől küldeném,
Félek, mezőre száll,
Kedve szerint való
Virágjára talál...

Készülj édes fecském,
Vidd el levelecském!
Se nem olyan közel,
Se nem olyan messze ...
Harminc mérföldnyire,
Ahol nevededik
Egy kerek dombocska,

Egy kicsi falucska ...
Tudom megismered
Az én rózsám házat...

Ha kérdi, hol vagyok,
Mond meg, rá gondolok.
A halál ül rajtam.
Az erdei moha
Testemet befogja,
Vérengző vadja
Csontjaim szétszórja.
De az én szerelmem
Meg nem fogyatkoza ...

Júlia ... Júlia! ...

(Haldokolva hanyatt esik. Egy ijedt bokorból a klánétás cigány félve előbúvik.)

A KLÁNÉTÁS CIGÁNY:

Mégis csak meghala

Bujdosó katona! ...

Szomorú nótája

Kísérje útjára! ...

(És szólni kezd a klánéta a halott feje fölött.)

„Hej! Ha én azt tudhatnám,

Melyik úton mégy el,

Felszántanám én azt

Aranyos ekével..

IV. KÉP.

SZÍN: Búzamező a falu határában. Szép, dús, sárga, érett búzamező. Alig felvirradt, napfényes kora reggel. Júlia fehérén, a betegágyból kikelten, menyegzőre öltözötte, fehér pártával a homlokán ül, a távolba nézve egy fehér határkövön az útszélen. A fű, virágok a térdéig érnek. Mindennap itt ül, mióta a szeretője elbujdosott. Egy öl búzavirág hervadoz a karján. Arató embercsoportok jönnek. Férfiak, asszonyok, legények, leányok. Finom részvételt körülveszik a szerencsétlen leányt, ki szelíden néz rájuk, de nem szól.)

EGY ASSZONY (szánakozva):

Mit csinálsz Júlia,

Oh, te szegény árva?

MÁSIK ASSZONY (*kíváncsian*):

Elment az eszed tán?

Hová mész ily korán?

JÚLIA (*különös, sejtelmes hangon, a betegek, lázasok félig magánkívüli hangulatával, majdnem eszelősen*):

Búzavirág szedni, magamat múlatni...

A szeretőm várni...

Itt ment el, itt ment el a nagy bujdosásra,

Itt jön ő, itt jön ő örök mátkaságra ...

(Osszerázkódik, magába révül, úgy néz, mintha senki se volna körülötte. Az emberek fejcsóválva nézik. Mind többen gyűlnek oda. Nehányan elgondolkodva dolgukra mennek, de annál többen érkeznek helyettük. Távolról panaszos, ijedt öregasszony kiáltás hallatik: — „Nem láttál a leányomat?“ — Mindjárt fel is bukkan az úton a siető, lihegő, szegény öregasszony, a Júlia anyja. Meglátja a csoportot, benne az ő beteg, különös leányát; kétségbeesetten siet oda.)

JÚLIA ANYJA:

Júlia! Júlia! ...

JÚLIA *(összerázkódik, mintha hirtelen mély
álomból riadt volna fel, viaszsápadt kezé-
vel furcsán motoz a szemei előtt, mintha
elűzne valamit és mikor meglátja, meg-
ismeri édesanyját, sikoltva felugrik és a
keblére veti magát, mintha nagy veszede-
lem elől akarna elrejtőzni):*

Anyám! Édesanyám!

JÚLIA ANYJA *(ijedten csittitja):*

Mi löle, mi löle, lelkem szép Júliám?
Elborult a szemed, sárigviasz orcád ...
Ki bántott, ki ijesztett, ki mert nyúlni
hozzád? ...

JÚLIA *(borzasztóra tárgult szemekkel)*:

Anyám! Édesanyám!

Én is csak kimenék búzavirág szedni,
Búzavirág szedni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magamat múlatni.
Föl is, föltekinték a magas egekbe,
Egy szép gyalogösvény hát ott jődögél le.
Azon ereszkedék fodor fehér bárány,
A napot s a holdat szarva között hozván,
A fényes csillagot a homlokán hozta,
Két szép aranyperec aj, a két szarvába,
Aj, a két oldalán két szép égő gyertya,
Mennyi szőreszála, annyi csillag rajta.
Szóval mondja nekem fodor fehér bárány:
Meg ne ijedj tőlem Júlia szép leány,
Mert most esett híja szüzek sereginek,
Ha elmennék véle, hogy oda vinnének

A mennyei karba, a szent szüzek közé,
Hogy betelnék vélem azok kegyes rendi.
A mennyei kulcsot a kezembe adja,
Első kakasszókor jönnek látásomra,
Másod kakasszókor engemet megkérnek,
Harmad kakasszókor engemet elvisznek ...

JÚLIA ANYJA (*reszkető tenyerét leánya szájá-
hoz szorítja*):

Aludtál, aludtál,
Jeles álmod láttál! ...
Ne adj neki hitet,
A nap elszédített!
Az égre kápráztál...
Gonoszok megcsaltak.
Ne higgy a báránynak! ...

JÚLIA (*fejét rázza*):
... Szellő se fuvinta

S az ég elhasada! ... *(tétovázva felmutat
az égre.)*

Ott! ... Ott!

EMBEREK *(egymásnak* *suttintják):*
Megháborodott! ...

(Mindenki a szegény leányra bámul és senki sem veszi észre, hogy ezalatt a falu felé vezető úton a fák közül kibukkan a lantos, porosán, fáradtan, maga is sebesülten. A strázsamester küldötte előre, hogy hírt adjon a bujdosó legény haláláról, kit társai, a katonák, holtan hoznak haza. Mikor a lantos meglátja a jelenetet, azonnal megérti, hogy mi történt. Megrendülve néz rá és fél a halálhírt megmondani. Öreg koldusnótába kezd, hogy felhívja magára a figyelmet.)

LANTOS:

Megyek az úton lefelé,
Senki sem mondja, gyere bé ...

Kitagadott szegény vagyok,
Jaj istenem, beh árva vagyok!

JÚLIA *(az énekszóra öröm fut át az arcán és
elébe szalad a lantosnak, ki a leány szépségétől meglepődve áll meg):*

Ki vagy te, honnan jössz
Énekes katona?

LANTOS *(önmaga fölött tréfálva):*

Ki vagyok, mi vagyok? ...
Országútj át rovó
Jópénzért hazudó,
Bor mellett virrasztó
Öreg nótamondó ...
A világból jövök,
A világba megyek! ..

JÚLIA *(felcsillanva)*:

Ismered, ismered
Az én édesemet?

LANTOS *(megrezzelve)*:

Ismerem, ismerem,
Kenyeres pajtásom,
Jó legén-barátom ...

(Mégsem meri megmondani a legény halálhírét egyenesen, de szólnia kell, mert a katonák mindjárt itt vannak a holttesttel. Aggodalmasan tekinget vissza és lesütött szemekkel rebegi):

Tőlem elmarada,
Egy burkusfa alatt
Kissé lenyuguva ...

Ha nem jön meg este,
Megjöhét reggelre ... *(mégis bevallja meghatott részvétellel):*

Ha nem is a teste,
Legalább a lelke
Szép álom képibe ...

JÚLIA (*megriadva*):

Mit beszélsz katona?

LANTOS (*fájdalmasan elmosolyodik*):

Tréfáltam Júlia ...

Ne búsulj, haza jön,

Nincs már semmi baja! ...

Mellén piros rózsza ...

Mondom, piros rózsza ...

Hej, csak az ne volna! ...

JÚLIA (*örömmel*):

Hogyan? Piros rózsza?

Azt éntőlem kapta.

LANTOS (*az emberekre tekint, kik megértik,
hogy mi történt és úgy mondja tompán*):

Akárkitől kapta
El van már hervadva! ...

így volt az megírva! ...

*(Nincs mit csinálnia, mert már itt vannak a halottal.
Szólnia kell.)*

Hozzák már a párod ...
Ne 'jedj meg, ha látod!
Fehér fátyol kendőd
Borítsd a szemedre ...
Úgy hallom, jönnek is,
Mehetsz már elébe! ...
No Isten megáldjon!
Ne neheztelj reám,
Nóta bolondjára! ...

(Tovább megy. Az úton, hol a lantos jött, most a strázsamester lép elő, a melegben bozontos fejét törülve. Ő is meglátja a leányt.)

STRÁZSAMESTER:

Végre, valahára! ...

Eszemadta lánya! ... *(Bámul el a szép leányon.)*

(A katonák ezalatt bejönnek a testtel, erdei faágakból kötözött hordágyon cipelve. Mondás nélkül is letezik a leány elébe, ki rettenve hátrál.)

JÚLIA *(szorongva strázsamesterhez):*

Honnan jön, kit hoznak

Strázsamester uram? ...

STRÁZSAMESTER *(fittyent a kezével):*

Aj véres a deszka,

Rajta fekszik holtan

Elesett katona ... *(magyarázólag a néphez.)*

Szentmártoni bíró fia
A kisebbik, Jóska ...

JÚLIA:

(oda se figyel, mit beszél a strázsamester. Remegve közeledik a hordágyhoz, óvatosan a halott mellé térdel, a tébolyodottak különös kicsinyességével vizsgál-gatja. Megérinti külön az arcát, kezét, ujjait, a mellén a rózsát, a vérből való rózsát)

Strázsamester uram! *(rebegi megfázva)*
Milyen mátkát hozott,
Hogy nem szól énhozzám?
Se kézit nem nyújtja,
Se szavát nem adja ...

STRÁZSAMESTER *(tompán)*:

Nem is mátkát hoztam,
De halottat hoztam ...

JÚLIA *(mintha révületéből teljesen magához
tért volna. Panasszal):*

Miért is vettem fel
Menyegzői ruhám,
Arany-fejű pártám,
Virághímes szoknyám,
Keskeny talpú csizmám! ...

Ez nem az én mátkám! ...

Ennek hideg arca,
Nincsen rózsra rajta.
Az ajaka néma ...
*(az elborulás újra láthatólag erőt vesz
rajta.)*
De az én rózsámnak
ölelő a karja,

Kacagó az ajka! ...

Ez nem az én rózsám!

STRÁZSAMESTER (*vigasztalja*):

Ne sírj hát Júlia,
gíy szép a katona!

JÚLIA ANYJA (*tehetetlen bucsálódva*):

Miért is jövék ki a búzamezőbe,
Átkozott mezőbe! ...

STRÁZSAMESTER (*a katonához*):

Nohát fiúk vállra,
Vigyük szállására!

(*A katonák újra megragadják a hordágyat, de Júlia elibök áll.*)

JÚLIA:

Hova viszik, merre?

STRÁZSAMESTER:

Ki a temetőbe!
Ott neki a helye ...

JÚLIA (*halálsejtelemmel*):

Akárhogy sietnek,
Ott leszek előtte!

STRÁZSAMESTER (*tetetett haraggal a halott katonához*):

Ej, mordizom adta!
Mit csináltál Jóska?

JÚLIA (*védőleg újra a halottra ereszkedik*):

Ne szidja, nem hibás! ...
ő az én édesem,
Holtan is mindenem, (*halottvivő katonákhoz.*)
Csendesen vigyétek,

Fel ne ébresszétek,
Lábujjhegyen járva,
Mennyei szép álma
Hogy beteljesedjék! ...
Vessétek az ágát
Virágos mezőből,
Tegyétek a párnát
Megszakadt szívemből! ...
Tizenkét szép leány
Álljon a fejéhez,
Tizenkét szép legény
A véres sebéhez! ... *(felsírva.)*
Istenem, Istenem,
Mit tettél énvelem! ...

STRÁZSAMESTER *(me&lletódve)* :

És te szép leányom,
Szomorú virágom,

El sem is kíséred
Utolsó útjára?

JÚLIA *(eszélősen tiltakozik):*

Nem lehet,

Nem lehet!

Hogy is képzél ilyet? ...

Jaj sok az én dolgom! *(körülmutat.)*

Ezt a sok virágot

Mind le kell aratnom, *(egyik virághoz is fut, másik virághoz is fut, de csak visszaretten.)*

JÚLIA ANYJA *(aggódva megfogja):*

Júlia,

Júlia!

(kétségbeesetten.)

Teremtőistenünk!

Itt vagy-e még velünk?

Adj hát jegyet róla!

STRÁZSAMESTER *(lemondóan katonákhoz):*

Ennek immár vége!

Mehetünk már véle!

(A katonák felveszik a testet. Az embercsoportban valaki elkezd a halotti éneket és levett főveggel mindenki énekli.)

„Már elhagylak drága szállásom,

Nehéz nekem tőled való válásom ..

(A harangszó is megkondul a faluban s a gyászmenet elindul. Sokan ott maradnak. Új emberek is jönnek. A beteg leány azonban semmit se vesz észre. Leül újra a fehér kőre, ismét felugrik és me-reven ráremül a virágokra.)

JÜLIA:

Hát én hogy arassak,

Le hogyan szakítsak

Egyet is belőle

Az én menyegzőmre! ...

Ki látott ily csodát?
Véres minden virág ... (*pillanatra, mintha
magához térne. Sejtelmes hangon.*)

Pedig szép a mező,
Hímes búzamező ...
Fúrj mondja: pitypalatty,
Fecske is cikázik,
Méh zengi nótáját,
Sáska nyújtja lábát,
A nap is sugárzik,
Ezer virág nyílik,
Arany mag, szem érik.
Kék az ég, zöld a föld! ...
Mégis jó az Isten,
Ki reánk tekintsen!

JÚLIA ANYJA (*csak azt hajtogatja*):
Minek is jövől ki búzavirág szedni!

JÚLIA *(hirtelen a magasból fény lepi be. Káprázik a szeme s úgy tesz, mintha nap-sugarakat tépne le magáról):*

Mi az, mi van velem?

Helyemet nem lelem ...

Ki az, ki csókolja,

Ki magához vonja

Mindakét orcámot ? ... *(mint aki álmából kél, úgy vizsgálja magát.)*

Piros eső hullott?

Harmat is belepte

Fehér karincámat! ...

JÚLIA ANYJA *(lemondólag az ott maradt tömeghez):*

Ha csak eső volna,

Ha csak harmat volna! ...

(Ebben a pillanatban megjelenik az égen a valóságban is a látomás: a fehér bárány, teljesen a ballada előírása szerint feldíszítve, a napot s a holdat a szarva között hozván, oldalán két égő gyertyával. Júlia félig a látomás felé meredve játssza meg halálos nagy jelenetét. Az emberek önkéntelen térdre ereszkednek.)

JÚLIA *(sikoltva)*:

Anyám, édesanyám!

Jaj, ha feltekintek a magas egekbe,

Egy szép gyalogösvény hát ott jöddögél le ...

(ahogy mondja, látja.)

Azon ereszkedik fodor fehér bárány,

A napot s a holdat szarva között hozva.

A fényes csillagot a homlokán hozza,

Két szép aranyperec aj a két szarvában,

Aj a két oldalán két szép égő gyertya,

Mennyi szőre szála, annyi csillag rajta! ...

Szóval mondja nekem fodor fehér bárány,
Meg ne ijedj tőlem, Júlia szép leány,
Mert most esett híja szüzek sereginek,
Ha elmennék véle, hogy oda vinnének
A mennyei karba, a szent szüzek közi,
Hogy betelnék vélem azok kegyes rendi,
A mennyei kulcsot a kezembe adja.
Első kakasszókor jöttek látásomra,
Másod kakasszókor engemet megkértek,
Harmad kakasszókor engemet elvisznek ...

(Alig, hogy kimondja, a földre áléi Júlia.

A bárány eltűnik.)

Har ... mad kakasszókor ... engemet
... el... visz ... nek! ...

JÚLIA ANYJA *(leányára borul sírva):*

Harmad kakasszókor mégiscsak el-
visznek! ...

JÚLIA *(elhalóan)*:

Sirass anyám, sirass, hadd halljam éltemben ...

Hadd halljam éltemben, hogy siratsz holttomban! ...

(A mennyei ösvényen lelke el is szállá... Az ő édesanyja reája hanyatlik, búsan siratozza.)

AZ ANYA SIRATÓ ÉNEKE.

Lányom, lányom, virágos kertemben

Első raj méhemnek gyenge lépecskéje ...

Gyenge lépecskének sárguló viasza,

Sárig viaszának földön futó füstje ...

Földön futó füstje, mennybe ható lángja ...

A mennyei harang húzatlan szólalék,

A mennyei ajtó nyitatlan megnyílék,

Jaj az én leányom oda bévezeték! ...

FÜGGÖNY.